

Molnos Péter

AZ „ÁHÍTOTT ZSÁKMÁNY” ÉS A FUTNI HAGYOTT VAD

SZERZEMÉNYEZÉS A KIZÖKKENT IDŐBEN

A második világháború vége a Herzog-gyűjtemény örököseit, Herzog Mór Lipót gyermekeit merőben különböző helyzetben találta. A már 1942-ben munkaszolgálatra behívott, majd az orosz frontra került Herzog András ekkor már valószínűleg évek óta nem élt. Öccse, Herzog István mindvégig Budapesten maradt, s a legdrámaibb hónapokat a spanyol nagykövetség védelme alatt álló házban vészelte át. Életét nagy valószínűség szerint annak köszönhetette, hogy testvére, András volt feleségének új férje, a korábbi – egyébként maga is a Gestapo elől menekülő – kormányfő fia, ifjabb Bethlen István gróf a legnagyobb bajban megszervezte számára a védett házba való menekülés lehetőségét. A harmadik örökös, Herzog Erzsébet, férje révén részese volt a második világháború egyik leghíresebb mentőakciójának: ő, valamint a Weiss, a Kornfeld, a Mautner és a Chorin család további 22 tagja a Waffen SS-t képviselő Kurt Becher ezredessel kötött megállapodásnak köszönhetően – a Weiss Manfréd művek 25 éves bérleti jogáért cserébe – sértetlenül elhagyhatta az országot, majd Portugáliában, később pedig az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le.¹

Az elkövetkező néhány esztendő során számos remekmű érkezett vissza a Csányk Dénes által a közeledő front elől Nyugatra szállított vagy a menekülés utolsó hazai állomásán, Szentgotthárdon hagyott műtárgyanyagból. Az egyik első, már 1945 augusztusában hazatérő „csomagban” volt Herzog István néhány kimagasló értékű festménye, melyek története kitűnően jellemzi a háború végét követő néhány év izgalmas, nagy közhaszonnal kecsegtető, ugyanakkor rengeteg enyhébb vagy súlyosabb erkölcsi dilemmát is felvető múzeumi és politikai manővereit.

A vagyonától megfosztott, anyagi nehézségekkel küzdő báró augusztus folyamán informális csatornákon felvetette, hogy a Szentgotthárdról frissen visszatért képei közül néhányat értékesíteni kíván. Több gyűjtővel tárgyalt, de az általuk kínált szemérmetlenül alacsony árat nem volt hajlandó elfogadni. Egy, a Szépművészeti Múzeum Irattárában őrzött, 1945. szeptember 4-én írt hivatalos emlékeztető szövege szerint „ekkor merült fel a gondolat, hogy gyűjteményének egyes darabjait a múzeum részére kellene megvásárolni”.² Az intézmény feltűnően

¹ Kugyela Ákos: A Weiss Manfréd konszernről a Rákosi Mátyás Művekig: egy családi vagyon végnapjai. *Archívnet. XX. századi történeti források*, 2004/6.

² Genthon István és Varjú Domokos által aláírt „Pro memoria”, 1945. szeptember 4., Szépművészeti Múzeum, Irattár, 223/1945.

jól értesült, a gyűjtőkkel kitűnő kapcsolatot ápoló restaurátora, Varjú Domokos augusztus 22-én eladási megbízást kért és kapott Herzogtól, s ezzel felszerelkezve elkezdődhetett a nagy terv gyakorlati kivitelezése.³ A múzeum frissen kinevezett igazgatója, Genthon István nyeregben érezhette magát, hiszen a kért vételárat az új kormány pénzügyminisztere egyetlen pillanat alatt előteremtette. Ez a szokatlan gyorsaság nem volt véletlen: az az Oltványi Imre állt ekkor a minisztérium élén, aki több művészeti monográfia szerzőjeként, a *Magyar Művészet* című folyóirat 1935–1938 között felelős szerkesztőjeként, és nem utolsósorban nagy tapasztalatú műgyűjtőként pontosan tudta, hogy egyszeri és megismételhetetlen lehetőséget kínált fel nekik a magyar történelem aktuális fordulata. Genthon levelet írt Oltványinak, amelyben röviden összefoglalta a helyzetet: „Arról van szó, hogy az egyik Herzog báró képeit el akarja adni s rövid opciót adott rá. Greco, Goya, Renoir, Monet, Magnasco stb. vásznairól van szó, mint tudod. Az árak mérsékeltnak látszanak, a nemzetközi műpiachoz képest komikusan alacsonyak. Nem kérek Tőled mást, csak azt, hogy tisztelj meg a hivatalban pénteken vagy szombaton délelőtt öt percre, megnézni az áhított zsákmányt. Tudom, hogy ebben az esetben Nálad nyert ügye van a múzeumnak.”⁴

Oltványi a képek megismerlése után azonnal, még augusztus 17-én ígéretet tett az összeg előteremtésére, amelyet Herzog – jogosan tartva az egekbe szökő inflációtól – 650 darab 20 frankos Napóleon-aranyban kötött ki. Az alku szerint Greco *Apostolfeje* 300,⁵ Isenbrant háromrészes oltárképe 250,⁶ valamint Monet *Bárkák*⁷ és Renoir *Leányfej*⁸ című képe 50–50 Napóleon-aranyért került volna a Szépművészeti Múzeum tulajdonába.⁹ Az árak – Genthon kifejező szavaival szólva – valóban komi-

³ Az augusztus 22-én kelt, augusztus 30-ig érvényes megbízólevél szeptember 5-én készített másolata, Szépművészeti Múzeum, Irattár, 223/1945. Az alább felsorolt képeken kívül a megbízólevélben szerepelt még Magnasco *Tájképe* 30, Van Coelen *Női arcképe* 25 és Goya *Ivók* című festménye 500 Napóleon-aranyért.

⁴ Genthon István keltezetlen levélfogalmazványa Oltványi Imre pénzügyminiszternek, 1945. augusztus, Szépművészeti Múzeum, Irattár, 204/1945.

⁵ El Greco: *Szent Jakab apostol* (Tanulmányfej), 1600 körül. Budapest, Szépművészeti Múzeum, Ltsz.: 9048.

⁶ Adriaen Isenbrant: *Krisztus a kereszten Szent Andrással, Szent Mihály arkangyallal és Assisi Szent Ferencsel*, 1510 körül. Budapest, Szépművészeti Múzeum, Ltsz.: 9047/a; Adriaen Isenbrant: *Keresztelő Szent János* (az oltár bal szárnya), 1530-as évek. Budapest, Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 9047/b; Adriaen Isenbrant: *Szent Jeromos* (az oltár jobb szárnya). Budapest, Szépművészeti Múzeum, Ltsz.: 9047/c.

⁷ Claude Monet: *Három halászhajó* (Bárkák), 1886. Budapest, Szépművészeti Múzeum, Ltsz.: 436. B.

⁸ Pierre-Auguste Renoir: *Leány mellképe* (Leányfej), 1892 körül. Budapest, Szépművészeti Múzeum, Ltsz.: 435. B.

⁹ A Herzog István által adott megbízólevél egyik másolati példányán a festmények mellé beírták a pengőben számolt árakat is. Eszerint a Renoir- és a Monet-kép 1-1 millió, a háromrészes Isenbrant-oltár 5 millió, míg a Greco-festmény 6 millió pengő árán szerepelt az értékelésben. Szépművészeti Múzeum, Irattár, 223/1945.

kusan alacsonyak voltak, sőt mélyen alulmúlták a Herzog Mór Lipót által annak idején kifizetett összegeket – nem annyira a képek valós értékét, inkább a különleges történelmi szituációt és az eladó kiszolgáltatottságát jellemezték. A manapság jócskán 10 millió eurónál többet érő Monet-festményért kért 50 Napóleon-arany mai áron megközelítőleg 4 millió forintnak felelne meg. Ennek Herzog Mór Lipót az 1912-es vásárlás során több mint az ötszörösét fizette ki.¹⁰

Az üzlet nyélbe ütése előtt látszólag minden akadály elhárult, de az utolsó pillanatban valami mégis közbejött: mikor augusztus 22-én délelőtt 10 órakor a múzeum megbízottai, Varjú Domokos és Farkas Zoltán felkeresték a lakásán Herzog Istvánt, meglepve szembesültek azzal, hogy az eladó addig nem hajlandó aláírni az aranyak átvételéről szóló nyugtát, „amíg a Pénzügyminisztertől mentesítést nem kap a későbbi rendelkezés folytán esetleg bevallandó és beszolgáltatandó Napóleon-aranyakra”.¹¹ Herzog látszólagos akadékoskodása – ismerve az előzményeket, családja alig egy évvel korábbi teljes állami kisemmizésének történetét, valamint az arany kötelező bejelentéséről és beszolgáltatásáról szóló aktuális pletykákat és cikkeket – teljesen érthető volt, ám a múzeum emberei nem voltak hajlandók kompromisszumra.¹² Figyelmeztették őt, hogy utólagos feltételeket nincs módjuk teljesíteni, a kialakított vételárat letétbe helyezik, és ezzel egy időben kérni fogják a festmények tulajdonjogának bírói rendezését. Herzog nem engedett a nyomásnak, így augusztus 29-én lejárt az általa megadott vételi opció: az üzlet, a Szépművészeti Múzeum történetének egyik legnagyobb szerzeményezése látszólag kútba esett. Két nappal később a bárót minden bizonnyal évtizedek óta jól ismerő muzeológus, Meller Simon is beszállt a puhítási kísérletbe: elment a gyűjtő lakására, és közösen megjelentek a Szépművészeti Múzeum főigazgatójának irodájában. Genthon nyomatékosan közölte Herzoggal, hogy „az eladott festményeket állami tulajdonnak tekinti, és hogy vonakodása esetén a vételárat letétbe fogja helyezni és pert indít a tulajdonjog megállapítása végett”.¹³ A fenyegetés egyelőre nem használt, Herzog István ez alkalommal is megtagadta a pénz átvételét.

Genthon szeptember 5-én a Közalapítványi Ügyigazgatóságához, a Szépművészeti Múzeum jogi képviselőjéhez fordult, amelynek főügyésze, dr. Abaffy Gyula már másnap levelet írt Herzog Istvánnak. Közölte vele, hogy jogi értelmezésük szerint a kérdéses képek már a múzeum tulajdonát képezik, és ezen semmit sem változtat, hogy a kialakított vételárat az eladó nem volt hajlandó átvenni. Előíranyozta, hogy

¹⁰ A képet Herzog Mór Lipót 1912. augusztus 22-én vásárolta 14 ezer svájci frankért a frankfurti Kunstverein kiállításán. Géber Antal: *Magyar műgyűjtők*. I-II. Gépírat. Szépművészeti Múzeum Könyvtára. Szerk. Tóth Melinda. Budapest, 1970. 282.

¹¹ Ld.: 2. jegyzet.

¹² „a kormány elrendeli még a valuták és az arany kötelező bejelentését, az átvételi árfolyam megállapítása után pedig a beszolgáltatást is. Az új rendelet megjelenése után annak végrehajtását a legnagyobb szigorral fogják keresztülvinni.” Megszűnik a szabad valuta- és aranyforgalom. *Népszava*, 1945. augusztus 24. 3.

¹³ Ld.: 2. jegyzet.

ha Herzog szeptember 7-én délután 2 óráig sem venné át a 650 Napóleon-aranyat, akkor azokat a Magyar Nemzeti Bankban fogják letétbe helyezni.¹⁴

A levél tartalmazott egy rövid, fenyegetésnek is értelmezhető kitétel,¹⁵ amelyen Herzog István minden bizonnyal alaposan elgondolkodott: feladta eredeti szándékát, és a kért biztosíték nélkül is rábólintott a megállapodásra. Szeptember 20-án nyugta ellenében átvette a festményeiért járó 650 aranyat a Szépművészeti Múzeum igazgatóságától, s így „a képeladás ügye minden formának megfelelő törvényes befejezést nyert”.¹⁶

Genthon méltán volt elégedett, hiszen a múzeum történetének egyik, ha nem a legjobb üzletét kötötte meg, alig pár hónappal a viláégés után. Rövid levélben beszámolt Oltványinak az ügy megnyugtató lezárásáról, megköszönte a miniszter hathatós támogatását, és a reményteli jövőt is felvillantotta: „Az az érzésem, hogy amíg a múzeumnak ily nagyvonalú, biztos ízlésű és gyorsan cselekvő pártfogói vannak, bizalommal tekinthet a jövője elé, bármily nagy sebek is érték a közel-múltban.”¹⁷

A Herzog-kollekció maradványa azonban még számos potenciális „zsákmányt” rejtett, így Genthon – egy vérbeli gyűjtő elszántságával – tovább ütötte a vasat: az elsőként kiválasztott képek mellé még kettőt igyekezett becserkészeni a Szentgott-hárdról visszahozott műtárgyak közül. Goya *Ivók*¹⁸ és Courbet *Forrásnál*¹⁹ című képének 500, illetve 50 Napóleon-aranyra rúgó árát a korszak egyik hirtelen felemelkedő, ellentmondásos megítélésű politikusától, dr. Balogh István államtitkártól próbálta kijárni, aki Oltványihoz hasonlóan akkorra már műgyűjtőként is hírnevet szerzett.²⁰ Genthon 1945. augusztus 30-án megírt levele azonban nem hozott eredményt: az akkoriban még eredeti, ma már csupán egy későbbi utáztatnak tartott Goya-kép kisiklott a kezei közül, és hamarosan elhagyta Magyarországot, míg a Courbet-festmény csupán évekkel később, rendőrségi és jogi eszközök bevetése árán került a Szépművészeti Múzeum gyűjteményébe. A megszerzés módja ekkor már korántsem volt annyira bravúros, mint az első üzlet alkalmával: az egyre keményedő

¹⁴ Dr. Abaffy Gyula levele Herzog Istvánnak (másolat), 1945. szeptember 6., Szépművészeti Múzeum, Irattár, 223/1945.

¹⁵ „Ha tehát a szolgáltatás meghiúsulna, például a szolgáltatás tárgya megsemmisülne, elveszne, azt elkoboznák, lefoglalnák stb., ez báró úr kára lenne.” Ld.: 10. jegyzet.

¹⁶ Genthon István levele a Közalapítványi Ügyigazgatóságnak, 1945. szeptember 21., Szépművészeti Múzeum, Irattár, 237/1945.

¹⁷ Genthon István dátum nélküli levélfogalmazványa Oltványi Imrének, Szépművészeti Múzeum, Irattár, 237/1945.

¹⁸ A jelenleg az amerikai Raleigh-ban, a North Carolina Museum of Artban őrzött művet ma már csupán Goya stílusában, ám legalább két évtizeddel a mester halála után, 1850 körül készült alkotásként tartják nyilván.

¹⁹ Gustave Courbet: *A fouras-i forrás*, 1863. Budapest, Szépművészeti Múzeum, Ltsz.: 458. B.

²⁰ Genthon István levele dr. Balogh Istvánnak, 1945. augusztus 30., Szépművészeti Múzeum, Irattár, 213/1945.

diktatúra keretei között a politika a korábbi évekkel ellentétben a jog és a gentleman agreement helyett a nyers erőt vetette be a szerzeményezés folyamán.

Az új módszer egyik alappillére egy abszurd szabály következetes érvényesítése volt: a holokausztot túlélő, nem egy esetben súlyos anyagi nehézségekkel küzdő zsidó gyűjtőknek tetemes, a művek értékének tíz százalékát kitevő vámot és egyéb illetéket kellett fizetniük azon műtárgyak után, amelyeket tőlük a magyar hatóságok 1944 májusa és júniusa között elkoboztak, majd a front elől Nyugatra szállítottak. A szerencsésen megmenekült és az ún. ezüstvonattal Budapestre visszahozott tulajdonait tehát csak akkor kaphatták meg, ha lerótták ezt a tartozást, ellenkező esetben a műveket a Vámhivatal, illetve a Magyar Államrendőrség a „hazahozatali illeték” fejében kíméletlenül lefoglalta és zárta. Ez történt Herzog István egy sor képével, többek között El Greco *Krisztust megfosztják a ruháitól*,²¹ Zurbarán *Szent András*,²² Vivarini *Madonna szentekkel*,²³ Ribot *Csendélet*²⁴ és Courbet *Forrás*²⁵ című festményével.²⁶ A már 1947 májusában hivatalosan Herzognak ítélt művek közül kettőt, Koninck *Tájképét*²⁷ és Zurbarán *Szent Andrását* Herzog István (illetve hivatalos gondnoka, Herzog Istvánné) 1947. július 17-én több mint 6 ezer forint illeték és becslési díj befizetése ellenében visszakaphatta.²⁸ E művek sorsa sem került azonban nyugvópontra, ugyanis Herzog Istvánnét 1948 végén „fizetési eszközökkel elkövetett visszaélés” büntette, pontosabban műtárgyak csempészése miatt eljárás alá vonták,²⁹ négy festményét pedig bűnjelként lefoglalták.³⁰ Ez az epizód jelentette a krimibe illő kacskaringós történet utolsó fejezetének nyitányát: Zurbarán, Vivarini, Courbet és Ribot említett festményei a gazdasági rendőrség letétjeként 1948. november 2-án újra a Szépművészeti Múzeumba kerültek,³¹ ahol 1951-re – már Oltványi Imre igazgatósága alatt – valamennyit leltárba vették.³²

A gyűjtemény darabjainak külföldre csempészése néhány esetben sikerrel járt, s akadt olyan eset is, amikor egy-egy kapitális mű engedéllyel hagyta el Magyarorszá-

²¹ Budapest, Szépművészeti Múzeum, Ltsz.: 50.747.

²² Budapest, Szépművészeti Múzeum, Ltsz.: 50.749.

²³ A korábban Vivarini munkájának tartott képet ma már Giovanni Battista da Udine alkotásaként tartják nyilván. Madonna és gyermeke Keresztelő Szent Jánossal és Szent Jeromossal, 1493–1503 között. Budapest, Szépművészeti Múzeum, Ltsz.: 50.748.

²⁴ Théodule Ribot: *Megkopasztott szárnyas*, 1875 körül. Budapest, Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 457. B. 25 Ld.: 19. jegyzet.

²⁶ A gondnokság alatt lévő Herzog István műtárgyai. Veszélyeztetett magángyűjtemények miniszteri biztosa iratai, MNL Országos Levéltára, XIX-I-13-9. dosszié-1949.

²⁷ The Agnes Etherington Art Centre, Kingston.

²⁸ Átvételi jegyzőkönyv, 1947. július 17., Szépművészeti Múzeum, Irattár, 329/1947.

²⁹ A vádiratban szereplő pontos törvényi hely: 1922. évi XXVI. törvénycikk 1. § 3. pont.

³⁰ A budapesti államügyészség átirata a Szépművészeti Múzeumnak, 1949. február 15., Szépművészeti Múzeum, Irattár, 109/1949.

³¹ Átvételi elismervény, 1948. november 2., Szépművészeti Múzeum, Irattár, 410/1948.

³² Szépművészeti Múzeum, Irattár, 329/947; 12/1949; 109/1949.

got. E kivételes darabok közé tartozott Gauguin *Csendélet Laval portréjával* című festménye,³³ amely több, egykor Herzog András gyűjteményéhez tartozó remekművel együtt 1947 április végén érkezett haza Münchenből. A fennmaradt bontási jegyzőkönyvek tanúsága szerint április 25-én kerültek sorra azok a ládák, amelyek a legnagyobb értékeket rejtették. A köz- és magángyűjteményekből elhurcolt művészeti alkotások miniszteri biztosának hivatalában, a Dózsa György út 41.-ben lezajlott eseményen többek között a miniszteri biztosként heroikus munkát végző Jeszenszky Sándor, valamint a Szépművészeti Múzeumot képviselő Genthon István, Pigler Andor, Garas Klára és Farkas Zoltán vett részt.³⁴ A „II. U. 77.” jelzésű, 30 kg tömegű ládából El Greco *Olajfák hegyén* című képe került elő,³⁵ míg a „II. U. 76.” feliratot viselőből Herzog András kollekciónak olyan kivételes koronái, mint Greco *Szent András kereszttel*,³⁶ Corot *Margarétás hölgy*,³⁷ Nicolas Maes *Női arckép* és Gauguin *Csendélet Laval portréjával* című alkotása. Az utóbbi, a „vakkeret mentén behorpadva, egyébként sértetlen” állapotban előkerült festmény alig egy esztendeig tartó hányattatása az Andrassy úti palotából a budafoki sziklapincén, a politikai rendőrség svábhegyvi villáján, a Szépművészeti Múzeum alagsorában lévő „rókalyukon”, a fedetlen Hangya-teherautó platóján, a pannonhalmi apátság pincéjén, a szentgotthárdi cisztercita apátság óvóhelyén, az osztrák állomások között kavargó vasúti vagonon át az amerikai csapatok müncheni központi gyűjtőraktáráig, a Central Collecting Pointig tartott, ahonnan közel két év múlva tért vissza Budapestre.³⁸

A „vámkártya” kijátszása természetesen a Herzog Andrást képviselő exfeleség, ifjabb Bethlen Istvánné ellen is megtörtént: a külföldről visszatért festmények csak úgy kerülhettek a jogos örökösök birtokába, ha lerótták a hazaszállítás költségeit és a tíz-százalékos illetéket. Ezt a hatóságok 31 661 forintban állapították meg, amelynek pénzbeli kiegyenlítésére a családnak feltehetően nem sok esélye volt. A kiutat a gyűjtemény egyik darabjának beáldozása jelentette: az örökösöket képviselő Oppler Emil ügyvéd a Szépművészeti Múzeum javára felajánlotta Chardin *Pulykacsendélet* című festményét,³⁹ amelyet Genthon javaslatára – némi huzavona után – a pénzügyminiszter elfogadott. Az így létrejött megegyezésnek köszönhetően 1948. július 7-én Oppler átvehette Gauguin *Csendélet Laval portréjával* című alkotását, s

³³ A kép mai őrzési helyéig, az Indianapolis Museum of Art gyűjteményéig vezető izgalmas útról: Topor Tünde: Gauguin a ládában. Egy kép útja, avagy hogyan került Gauguin *Csendélet Laval* profiljával című képe Budapestről a Herzog-palotából Indianapolisba. *Artmagazin*, 2, 2004, 2. 14–16.

³⁴ „1947. évi április hó 25-i bontás eredménye”, 1947. április 25., Elhurcolt javak kormánybiztoságának iratai, MNL Országos Levéltára, XIX-I-12-538/1947, 3.

³⁵ Budapest, Szépművészeti Múzeum, Ltsz.: 51.2827.

³⁶ Budapest, Szépművészeti Múzeum, Ltsz.: 51.800.

³⁷ Budapest, Szépművészeti Múzeum, Ltsz.: 501.B.

³⁸ A Nyugatra vitt művek sorsáról ld.: Farkas Kornél: Műtárgymozgások 1938–1945. *Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum a második világháborúban*. Szerk. Pál Lajos, *Századok Füzetek*, 5. Budapest, 2009. 59–104.

³⁹ Budapest, Szépművészeti Múzeum, Ltsz.: 8898.



A második világháború után Nyugatról hazatért műtárgyak vizsgálata a Szépművészeti Múzeumban, 1946 (MTI). Balról jobbra: Pataky Dénes, világos bundában H. Takács Mariann, kosztümben Aggházy Mária, hátul, Petrus Christus Madonnájával Kákay-Szabó György, sötét kabátban Pigler Andor, fehér köpenyben, az asztal fölé hajolva Devich Sándor, a jobb szélén cigarettával Dobrovits Aladár. (A szereplők azonosításáért köszönet illeti Passuth Krisztinát, Bardoly Istvánt, Tátrai Vilmost, Geskó Juditot, Illés Esztert és Tátrai Júliát.)

egyidejűleg elfogadta, hogy „a festmény további intézkedésig az ország területéről ki nem vihető”.⁴⁰

Nem meglepő, hogy az új viszonyok között a család a festmény eladása mellett döntött, hiszen a munkaszolgálat idején elpusztult András nővére és annak férje, Weiss Alfonz – akit sógora a végrendeletében vagyonának és gyermekeinek gondnokául is kijelölt – ekkor már évek óta külföldön élt, s a család itthon maradt tagjai is a mielőbbi költözést tervezték. Az ügyvédnek átadott festmény hamarosan Herzog András egykori feleségéhez, ifj. Bethlen Istvánnéhoz került, aki Donáth Pált bízta meg az eladással. A neves, évekig Párizsban élő műkereskedő még júliusban felkereste a Szépművészeti Múzeum igazgatóját, hogy a Gauguin-képhez kiviteli engedélyt szerezzen. Genthon az ügy kényes voltára, a várható hírlapi támadásokra hivatkozva Bóka László államtitkárhoz fordult, miközben maga érezhetően az engedély megadása mellett érvelt.⁴¹ Hangsúlyozta, hogy a „Szépművészeti Múzeumnak két Gauguin-

⁴⁰ Átvételi jegyzőkönyv, 1948. július 7. Szépművészeti Múzeum, Irattár, 234/1948.

⁴¹ Genthon István levélfogalmazványa dr. Bóka László államtitkárnak, 1948. augusztus 2., Szépművészeti Múzeum, Irattár, 300/1948.

képe van, melyek közül az egyik – *Fekete sertések* – a mestert sokkal jobban reprezentálja”. Az igazgató azt is fontosnak tartotta közölni, hogy „a vevő mindenben a törvényes rendelkezésekhez óhajtja tartani magát, a valutát a Nemzeti Bank pénztárába befizeti s a szokásos illetékeket kiegyenlíti”, de mindennek ellenére azt is lerögzítette, hogy az engedélyt csak abban az esetben hajlandó megadni, ha a felettes hatóság erre felhatalmazza.

A minisztérium válasza már másnap, augusztus 3-án megérkezett, amelyben Bóka a múzeumi szakvélemény alapján és a „valutapolitikai érdekek” figyelembevételével nem emelt kifogást a kiviteli engedély megadása ellen.⁴² A festmény a fennmaradt források tanúsága szerint szeptember elején – valószínűleg Donáth Pál közreműködésével – átlépte a határt, szinte pontosan abban az időben, amikor a Herzog család utolsó otthon maradt tagjai, a kép egykori tulajdonosának leányai és édesanyjuk végleg elhagyták hazájukat.

⁴² Dr. Bóka László levele Genthon Istvánnak, 1948. augusztus 3. (másolat), Szépművészeti Múzeum, Irattár, 300/1948.